

Тоді як сталевару, шахтарю – 4,0–4,5 тис. ккал. Це забезпечує баланс між затраченою енергією і кількістю спожитих калорій.

При цьому медицина рекомендує, щоб третина калорій (із 3,5 тис. ккал) мала тваринне походження і 2/3 – рослинне. На жаль, в Україні останнім часом 1/5 спожитих калорій мають тваринне походження, тоді як 4/5 – рослинне [12, с. 22]. Недостатнє споживання продуктів тваринного походження, вимушене вегетаріанство є результатом того, що одиниця цінності (ккал) продуктів тваринництва коштує споживачу в 5–10 разів дорожче, ніж продуктів рослинництва.

Для того щоб вийти на науково обґрунтовані норми споживання продуктів тваринництва, плодів, ягід і винограду, необхідно наростити обсяг їх виробництва, знизити собівартість і збільшити доходи населення. Це стосується усіх форм господарювання, серед яких важливе місце займають селянські господарства, яких нараховується 4,5 млн, що виробляють 50% сільськогосподарської продукції, в т.ч. 97% картоплі; 87% овочів; 84% плодів та ягід; 77% молока; 40% м'яса; 36% яєць [12, с. 118].

Обробляючи лише 20% усіх сільськогосподарських угідь, вони залучають у виробництво 40% жителів села. Тобто виконують важливу соціальну функцію.

Особисті сімейні господарства базуються на сімейних чи родинних стосунках, їх діяльність здійснюється з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, а також реалізації її надлишків на ринку.

Більшість цих господарств є натуральними, де використовується ручна, слабо механізована праця. Вони відчують певні труднощі з виходом на ринок, з податковим навантаженням, позбавлені соціального захисту, оскільки не наділені статусом виробника сільськогосподарської продукції. Між тим у країнах Європейського Союзу, куди ми прагнемо, такі виробники сільськогосподарської продукції наділені відповідним статусом. Їх діяльність регламентується законодавством, вони мають соціальний захист: пенсійне забезпечення, доступ до кредитів, пільгове оподаткування та ін.

Світовий досвід свідчить про те, що сімейні фермерські господарства – це ринково орієнтовані підприємства, котрі виробляють і реалізують сільськогосподарську продукцію, виконують соціальну функцію. Тому Україна повинна прийняти таке законодавство стосовно селянських господарств, яке існує в цих країнах.

У 2016 р. (31 березня) Верховна Рада України ухвалила законопроект щодо сімейних фермерських господарств. Це означає, що селянські господарства вже зможуть юридично співпрацювати з переробниками, з тими, кому вони поставляють свою продукцію, наділяються статусом виробника сільськогосподарської продукції і стають основою для їх трансформації в сімейні фермерські господарства. В цих умовах змінюється система оподаткування, здійснюються виплати по тимчасовій непрацездатності, пенсійному забезпеченню, користування пільговими кредитами, мають доступ до державної бюджетної підтримки, аграрного ринку, користуються послугами обслуговуючих кооперативів.

Для цього необхідно перереєструвати селянські господарства в юридичні фермерські господарства, що відповідає вимогам ЄС.

У селянських господарствах населення закладені великі можливості для збільшення обсягу виробництва шляхом розширення посівних площ, поголів'я тварин, зміцнення матеріально-технічної бази, що веде до підвищення продуктивності праці і товарності. Цьому повинна сприяти держава, як це відбувається в зарубіжних країнах.

Державна підтримка селянських господарств повинна здійснюватися перш за все стосовно цін на сільськогосподарську продукцію, щоб усунути ту невідповідність, яка існує між виробником, переробником і реалізатором продукції. Це особливо помітно на прикладі молока. За проведеними підрахунками собівартість літра молока в селянському господарстві в зимовий період становить близько 7 грн, а в літній, коли худоба випасається, – 5 грн. Це лише витрати на корм, без урахування затраченої праці по догляду за тваринами.

Закупівельна ціна одного літра молока становить від 3,2 до 4,2 грн, а роздрібна – 14–16 грн [10]. Різниця в цінах розподіляється між переробником молока і роздрібною торгівлею, тобто виробнику молока дістається лише 25% від роздрібної ціни, а 75% привласнюють переробники і продавці кінцевої продукції. Такої несправедливості з приводу ціни між

виробниками сільськогосподарської продукції та її продавцями немає в жодній країні, бо цього не допускає держава.

У зарубіжних країнах фермеру дістається 70–75% від кінцевої продукції, а переробникам і реалізаторам – 25–30%.

Фермерські господарства здійснюють виробництво з метою отримання доходу. Це сімейний бізнес. Світовий досвід засвідчує, що фермерські підприємства – це переважно сімейні господарства.

Проведене дослідження в 93-х країнах світу свідчить про те, що з-понад 570 млн ферм більше 500 млн належать сім'ям. Ці ферми виробляють близько 56% валової сільськогосподарської продукції – обробляють значну частину сільгоспземель у світі, зокрема 83% – у Північній і Центральній Америці; 68% – у Європі; 85% – в Азії; 62% – в Африці і лише в Південній Америці ця частка становить 18% [6, с. 32].

Одним із прикладів успішного фермерського господарювання є США, де сімейні фермерські господарства обробляють 78% усіх сільгоспугідь, виробляють 84% усієї сільськогосподарської продукції на суму \$230 млрд. [6, с. 32]. Тут зосереджено найбільше робочих місць в аграрному секторі. Це глибоко спеціалізовані високопродуктивні товарні підприємства. Так, наприклад, один фермер виробляє продукції для 129 осіб, тоді як в Україні – для 10 [2, с. 7].

У 2014 р. керівництво ООН (ФАО) звернулося до урядів усіх країн із залишком підтримувати сільськогосподарських виробників, проголосивши цей рік роком сімейних фермерських господарств. Це стосується і України, якій необхідно враховувати досвід зарубіжних країн, де фермерство є основою сільськогосподарського виробництва і всіляко підтримується державою. Це досягається через субсидії, пільгове кредитування й оподаткування, розроблення національних програм розвитку сільського господарства, виходу на зовнішній ринок та ін.

Державні субсидії сільськогосподарським виробникам у США і країнах ЄС надаються не з метою нарощування обсягів виробництва продукції, а для підтримки доходів фермерів на відповідному рівні, розвитку інфраструктури, дотримання екологічних вимог, збереження родючості ґрунтів, упровадження новітніх технологій, гарантування безпечності продуктів харчування, соціального розвитку сільських територій.

Важливою формою державної підтримки сільськогосподарських виробників є вдосконалення механізму ціноутворення. Наприклад, у США використовуються так звані ціни підтримки у вигляді «закладних цін» і цільових цін. Останні відшкодовують затрати та забезпечують середню норму прибутку на фермерський капітал. Вони гарантують фермеру необхідний дохід для самофінансування й розширеного відтворення на фермах з середнім і низьким рівнем затрат.

Ринкові ціни, за якими фермер продає продукцію, можуть бути нижчими чи вищими за цільові ціни. Якщо вони нижчі, то фермер отримує компенсацію. Таким чином, цільові ціни це практично «гарантовані ціни».

«Закладні ціни» використовуються товарно-кредитною корпорацією (ТКК). За такою ціною фермер здає ТКК у заставу свою продукцію, якщо ринкова ціна нижча «закладної». Коли ціна на ринку підніметься вище «закладної», то заставна продукція може бути викуплена у ТКК за «закладною ціною» плюс доплата за зберігання продукції.

В Україні Уряд в окремі роки також почав застосовувати «закладні гарантовані ціни» на зерно, викуплене у сільськогосподарських виробників.

Однак брак коштів у держави обмежує її можливості в цьому починанні. Тому вони мало впливають на доходи виробників зерна, оскільки становлять усього 1–2% від зібраного врожаю [3, с. 5].

Що стосується оподаткування фермерських господарств, то вони в зарубіжних країнах складають від 2,5 до 6% у загальних витратах, тоді як в Україні – від 35 до 50% [13].

Важливою формою фінансової підтримки виробників сільськогосподарської продукції є державні субсидії. Так, рівень державних субсидій у відсотках до вартості виробленої продукції в країнах ЄС останнім часом становить 45%, в Норвегії – 70%, Швейцарії – 73%, Японії – 63%, тоді як в Україні всього 4,3%.

Європейський і американський досвід свідчить про те, що фермерство – це основа економічного та соціального розвитку села.

В Україні фермерські господарства почали створюватися після розпаду колгоспно-радгоспної системи. Якщо у 2005 р. нараховувалося 42445 фермерських господарств, то у 2014 р. – 39428 [12, с. 138].

Основними причинами зменшення кількості фермерських господарств є низькі ціни на сільськогосподарську продукцію й високі – на сільськогосподарську техніку, паливо, мінеральні добрива, наявні дорогі кредити та відсутня державна підтримка, у т.ч. з підготовки відповідних кадрів. Наслідком цього є те, що фермери, не маючи потрібних знань в бізнесі, ведуть виробництво нерідко без попередніх розрахунків, складеного бізнес-плану, в результаті чого розоряються, банкрутують. Навіть тоді, коли вони складають такий план, то часто підходять до нього формально. Між тим сучасний фермер – це бізнесмен, який повинен поєднувати в собі механізатора, агронома, зоотехніка, бухгалтера, плановика, фінансиста. А це не просто. Тому, навіть багато працюючи, вони не завжди досягають потрібних кінцевих результатів.

Хоча кількість фермерських господарств в Україні має тенденцію до зменшення, площа їх сільгоспугідь збільшується. Якщо у 2003 р. вона становила 3661,2 тис. га, то у 2013 р. – 4451,7 тис. га, а в розрахунку на одне фермерське господарство збільшилася з 86,3 до 109,2 га.

Валова продукція на одне фермерське господарство становила у 2005 р. 192,7 тис. грн, а у 2013 р. – 468,5 тис. грн. Займаючи питому вагу в загальній кількості господарств 3,2%, вони виробили 7,6% валової продукції [7, с. 23].

Більшість фермерських господарств спеціалізується на виробництві продукції рослинництва. Рівень рентабельності фермерських господарств у 2011 р. становив 32,6%, а в 2013 р. – 19,4% [5, с. 23].

Важливу роль у розвитку села, розв'язанні соціальних проблем відіграє впровадження органічного виробництва, яким найкраще можуть займатися селянські і фермерські господарства. Це не лише збільшує їх доходи, але й зменшує навантаження на навколишнє природне середовище шляхом зменшення кількості використання хімічних речовин.

Органічне виробництво забезпечує споживача якісною продукцією, поліпшує чистоту повітря, води, ґрунту, сприяє розвитку туризму.

Органічні методи господарювання покращують стан сільськогосподарських угідь, відновлюють біорізноманіття. Обстеження показують, що за наявності посухи урожайність вища на органічних полях порівняно з полями, які використовують хімічні добрива. Якщо наявні сприятливі кліматичні умови, то вона вища там, де використовували хімію, і нижча, де хімія не використовувалася. Але за рахунок вищої ціни на екологічно чисту продукцію втрати в урожаї перекриваються. Перевага екологічно чистої продукції також у тому, що її можна експортувати невеликими партіями, отримати податкову пільгу, повернути податок на додану вартість.

Слід відмітити, що попит на органічну продукцію постійно зростає як на внутрішньому, так і особливо на зовнішньому ринку. Таку продукцію Україна експортує в Німеччину, Австрію, Польщу та інші країни. Так, Німеччина готова купувати в Україні по 50 тисяч т органічної сировини щороку, оскільки неспроможна задовольнити внутрішній попит за рахунок своїх фермерських господарств, середня площа яких становить 30–40 га, тоді як в Україні вона перевищує 100 га [11].

Позитивним є те, що фермери займаються не лише виробництвом сільськогосподарської продукції, але й беруть участь у вирішенні соціальних питань на селі: збільшують зайнятість, займаються ремонтом доріг, шкіл, культурно-побутових і лікувальних закладів тощо.

Важливе місце в продовольчій безпеці України займають **агрохолдинги**, які почали масово створюватися з 2005 р. Це обумовлювалося підвищеним попитом на продовольчу продукцію як на світових ринках, так і внутрішніми потребами. Агрохолдинги формуються в основному шляхом оренди земель сільськогосподарського призначення. Найбільшими агроформуваннями є «Укрленд-фармінг» (436 тис. га), Миронівський хлібпродукт (280 тис. га) та ін. У таких областях, як Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька, Хмельницька, а також центральних, західних і східних областях агрохолдинги контролюють 25–50% земель [7].

Основною метою агрохолдингів є отримання максимальних прибутків, тому вони вирощують, передусім, такі високоприбуткові культури: зерно, соняшник, сою, ріпак.

Збільшенню прибутків сприяє також держава, яка 450-ти найбільшим об'єднанням, що складають усього 5,2% від загальної кількості господарств, надала 68,5% усіх виділених коштів, тоді як 8,7 тис. (68,4%) агропідприємств не отримали ніякої державної допомоги [7]. Крім цього, держава компенсує агрохолдингам частину ставки за кредит. Вони користуються кредитами країн західних банків, у т.ч. ЄБРР і МВФ, ставки яких значно нижчі порівняно з вітчизняними.

Агрохолдинги залучають іноземний капітал через реалізацію своїх акцій та облігацій, що недоступні фермерським і сімейним сільськогосподарським підприємствам. Збільшенню прибутків агрохолдингів сприяє використання дешевої робочої сили й мінімізація податкових і орендних платежів. Так, орендна плата за землю в Україні в 5–10 разів нижча порівняно з такими країнами, як Великобританія, Німеччина, Швеція та ін. [7].

Отримуючи високі прибутки, агрохолдинги закупають і використовують новітню техніку, технологію, що сприяє підвищенню їх продуктивності, конкурентоспроможності і товарності.

Проте, якщо порівняти існуючу в агрохолдингах урожайність сільськогосподарських культур з традиційними підприємствами, то вона істотно різниться. Так, за останні роки врожайність озимої пшениці в агрохолдингах була на 10–15% вищою порівняно з традиційними підприємствами, тоді як кукурудзи, соняшника, сої, ріпака – на 5–10% нижчою.

Що стосується тваринництва, то лише 15% агрохолдингів займаються його розвитком. Продуктивність корів в агрохолдингах вища порівняно з традиційними господарствами на 21%, а середньодобовий приріст великої рогатої худоби на вирощуванні і відгодівлі – на 20% [4]. Натомість середньодобовий приріст свиней на вирощуванні та відгодівлі нижчий на 15% порівняно з традиційними господарствами. Молоко і молокопродукти агрохолдинги реалізують переважно на зовнішньому ринку, а м'ясопродукти – на внутрішньому.

У цілому, агрохолдинги – це висококонкурентні й високотоварні підприємства, які роблять значний внесок у продовольчу безпеку країни, збільшують її експортний потенціал.

Негативною стороною їх діяльності є загострення соціальних проблем на селі через вилучення коштів із сільських територій, у т.ч. за рахунок монополізації, перерозподілу власності та зменшення простору для інших форм господарювання, збільшення безробіття на селі, слабкої участі у формуванні місцевих бюджетів.

Агрохолдинги нещадно експлуатують землю, порушують сівозміни, правила землекористування. У результаті руйнується родючий шар ґрунту.

Для того щоб запобігти цим негативним явищам, необхідно розробити закон сталого розвитку села, який би передбачав задоволення потреб населення не лише продовольством, але вирішення соціальних питань, збереження довкілля для майбутніх поколінь. Потрібний також закон про обіг сільськогосподарських угідь, у котрому слід передбачити, що той, хто є власником землі або орендарем, повинен проживати на цій землі, де господарює, бо це сприяє розв'язанню соціальних проблем. При цьому необхідно обмежити розмір землі на одне господарство, строк оренди, який не повинен перевищувати 10 років.

Україна ратифікувала документи Конференції ООН стосовно сталого розвитку, однак не ухвалила відповідної стратегії, в результаті чого замість сталого розвитку відбувається занепад села, чому сприяють латифундії.

Слід також прийняти Кодекс про правильне використання земель на основі землеробства, в якому передбачено програму підтримки сільського господарства і покарання за її порушення.

Необхідно запровадити соціальну функцію агрохолдингів, вести статистичний облік їх економічної і соціальної діяльності, поширити норми антимонопольного законодавства на території орендованих ними земель, а також сплату сільськогосподарського податку на місці функціонування агрохолдингів.

Висновки. Сільське господарство України є провідною галуззю економіки, яка має великі потенціальні можливості для збільшення виробництва продукції, створення повної продовольчої безпеки країни, валютних надходжень, вирішення соціальних питань. Для цього слід вивчити і запровадити зарубіжний досвід підтримки державою селянських та фермерських господарств, які виробляють більше половини сільськогосподарської продукції.

Що стосується агрохолдингів, то їх діяльність потрібно поставити в рівні умови по відношенню до інших форм виробників сільськогосподарської продукції. Вони повинні

функціонувати і діяти у жорстких умовах збереження довкілля, родючості ґрунту, брати активну участь у вирішенні соціальних питань на селі. Для цього слід запровадити правові, економічні та організаційні механізми регулювання діяльності великих агроформувань, щоб частина їх прибутків залишалася на селі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кузняк Б.Я. Стабільний розвиток сільського господарства – основа продовольчої безпеки України / Б. Я. Кузняк // Економіка і регіон. – № 1 (38). – 2013
2. Кузняк Б.Я. Основи економічної теорії [Текст]: навчальний посібник / Б. Я. Кузняк. – 3-тє вид. випр. і доповн. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2015.– 393 с.
3. Кузняк Б.Я. Необхідність державної фінансової підтримки аграрного сектора / Б. Я. Кузняк // Розвиток фінансового ринку в Україні: проблеми та перспективи розвитку: колективна монографія. – Полтава: ПолтНТУ, 2013. – 366 с.
4. Лупенко Ю.О. Агрохолдинги в Україні і посилення соціальної справедливості їх діяльності / Ю. О. Лупенко, М. Ф. Кропивко. // Економіка АПК. – № 7. – 2013.
5. Мазана Т.В. Розвиток фермерських господарств України з урахуванням світового досвіду / Т. В. Мазана, В. П. Ткаченко // Агросвіт. – № 10. – 2015.
6. Збарський В.К. Перспективи розвитку сімейних фермерських господарств України / В. К. Збарський, А. В. Збарська // Бухгалтерія. – № 11-12. – 2015.
7. Карпенко О. На чільному місці людина / О. Карпенко // Сільські вісті. – 26 квітня 2012 р.
8. Бойко І. На соняшнику далеко не зайдеш / І. Бойко // Сільські вісті. – 8 жовтня 2013р.
9. Карпенко О. (Розмова з Молдаван Л.) / О. Карпенко // Сільські вісті. – 3 жовтня 2013 р.
10. Скрильник В. Молочний Майдан: перемога чи обман / В. Скрильник // Голос України. – 23 березня 2016 р.
11. Соколовська Л. У пошуку некропленої картоплі / Л. Соколовська, Л. Леbedенко. // Голос України. – 22 березня 2016 р.
12. Статистичний щорічник України за 2014 р.
13. Річні звіти фермерських господарств України за 2015 р.

REFERENCES:

1. Kuznjak, B. (2013). Stable development of agriculture - the basis of food security of Ukraine. *Ekonomika i region (Economy and Region)*, 1(38), 19-25 (in Ukr.)
2. Kuznjak, B. (2015). *Foundations of economic theory*. Poltava: Ltd. "ASMI" (in Ukr.).
3. Kuznjak, B. (2013). The need for public financial support for the agricultural sector. In *The development of the financial market in Ukraine: problems and prospects*. Poltava: PNTU. (in Ukr.)
4. Lupenko, Y. O. & Kropivnii, M. F. (2013). Agroholdings in Ukraine and strengthen their social justice activities. *Ekonomika APK (Economy AIC)*, 7, 5-21 (in Ukr.).
5. Mazana, T.V. & Tkachenko, V. P. (2015). The development of farms Ukraine, taking into account international experience. *Agrosvit (Agroworld)*, 10 (in Ukr.).
6. Zbarskii, V. K. & Zbarska, A. V. (2015). Prospects of family farms Ukraine. *Buhgalterija (Accounting)*, 11-12, 45-53 (in Ukr.).
7. Karpenko, O. (2012, April, 26). In favor of the person. *Silski Visti (Agriculture News)* (in Ukr.).
8. Bojko, I. (2013, October, 8). At Sunflower not go far. *Silski Visti (Agriculture News)* (in Ukr.).
9. Karpenko, O. (2013, October, 3). Talking with L. Moldovan. *Silski Visti (Agriculture News)* (in Ukr.).
10. Skrilnik, V. (2016, March, 23). Milk Maidan: victory or fraud. *Golos Ukraini (Voice of Ukraine)* (in Ukr.).
11. Sokolovska, L. & Lebedenko, L. (2016, March, 22). In search of sprinkling potatoes. *Golos Ukraini (Voice of Ukraine)* (in Ukr.).
12. *Statistical Annual of Ukraine for 2014 (2015)*. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine (in Ukr.).
13. *Annuals Reports of farms Ukraine for 2015 (2016)* (in Ukr.).

UDC 338.43.01/02:338.439.02

Kuznjak Bogdan Yaroslavovich, doctor of economic sciences, professor. Poltava national technical Yuri Kondratyuk university. **Agroformations' role in satisfying the consumer demand and solving the food country security.** The article focuses on the role of family rural, farms and agricultural holdings in addressing food and social security.

Keywords: food and social security, science-based norms of consumption, agriculture, farms, agricultural holdings.

УДК 338.43.01/02:338.439.02

Кузняк Богдан Ярославович, доктор економічних наук, професор, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Роль агроформований в удовлетворении потребительского спроса населения и обеспечении продовольственной безопасности страны.** Выяснена роль разных форм хозяйствования (семейных сельских, фермерских хозяйств и агрохолдингов) в решении продовольственной и социальной безопасности страны.

Ключевые слова: продовольственная и социальная безопасность, научно обоснованные нормы потребления, сельские хозяйства, фермерские хозяйства, агрохолдинги.

УДК 338.43.01/02:338.439.02

Кузняк Богдан Ярославович, доктор економічних наук, професор, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Роль агроформувань у задоволенні споживчого попиту населення та забезпеченні продовольчої безпеки країни.** З'ясована роль різних форм господарювання (сімейних селянських, фермерських господарств і холдингів) у забезпеченні продовольчої і соціальної безпеки країни.

Ключові слова: продовольча і соціальна безпека, науково обґрунтовані норми споживання, селянські господарства, фермерські господарства, агрохолдинги.

БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ - СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Н.І. Гавловська^{*}, кандидат економічних наук.
Хмельницький національний університет**

^{*}nataligavlovska@gmail.com

© Гавловська Н.І., 2016.

Стаття отримана редакцією 07.06.2016 р.

Вступ. Зовнішньоекономічна діяльність для багатьох вітчизняних промислових підприємств на сьогодні залишається практично єдиною альтернативою їх потенційного розвитку. Це пояснюється падінням платоспроможного попиту та знеціненням вітчизняної грошової одиниці по відношенню до провідних валют світу. Тому актуалізується питання формування безпекоорієнтованого середовища функціонування вітчизняних підприємств, а у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), це набуває ще більш вагомого значення внаслідок значної кількості загроз різної природи походження. Внутрішнє і зовнішнє середовище генерує небезпеки, загрози і ризики, при цьому не всі суб'єкти господарювання здатні їм протистояти. Тому ефективне забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств обумовлює потребу у фундаментальних дослідженнях питань середовища їх функціонування та питань безпеки.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Дослідженням середовища функціонування вітчизняних підприємств науковці займаються доволі тривалий час, однак активізація досліджень у сфері забезпечення їх економічної безпеки відбулася не так давно. Серед дослідників необхідно виділити праці: В.Г. Алькеми [1], А.В. Козаченко, В.П. Пономарева, А.Н. Ляшенко [2], І.Г. Манцурова [3], Ю.С. Погорелова [4], Є.М Рудніченка [5] та інших.

Постановка завдання. Основним завданням дослідження є визначення специфіки середовища функціонування вітчизняних підприємств – суб'єктів ЗЕД у контексті забезпечення їх економічної безпеки.

Основний матеріал і результати. Ураховуючи різну поведінку суб'єктів підприємницької діяльності у сфері ЗЕД, доцільно відмітити суттєву модифікацію такої поведінки залежно від специфіки зовнішнього (інституційного) і внутрішнього (адаптаційного) середовища. Для зовнішньоекономічної діяльності характерним є те, що державні інститути формують зовнішнє (інституційне) середовище, оскільки саме вони встановлюють визначальні правила гри (шляхом ціноутворення, оподаткування, антимонопольного регулювання, митного регулювання та інших правил і обмежень).

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» здійснюється за допомогою: законів України; передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції; економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України; рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України; угод, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і які не суперечать законам України (рис. 1).

Ліцензування зовнішньоекономічних операцій здійснюється відповідно до ст. 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» і визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Згідно із статтею 16 згаданого Закону Кабінет Міністрів України щорічно урядовими актами затверджує переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, й обсяги квот. У наказі Міністерства Економіки України «Про порядок ліцензування експорту товарів» наведено положення про